

PUILA INVUULA

*Kgatišopaka ya Grain SA ya
batšweletši ba ba hlabologago*

BALA KA GARE:

- 5 > Pšalo ya bali (garase)
Sikimongnošetšo ya Taung
- 6 > Ditlhohlo mabapi le letlotlo
taolong ya polasa
- 9 > Bašišinywa ba phadišano
ya Motšweletšamabele yo a
hlabologago wa Ngwaga wa
2011

6

Peakanyo efe le efe e phala go hlokega ga peakanyo

**GORE KGWEBO E ATLEGE E SWANETŠE GO LAOLWA
KA NEPAGALO. PEAKANYO YE E NEPAGETŠEGO E
BOHLOKWA KUDU KA GE E BOPA MOTHEO WA MED-
IRO YE MENGWE YOHLE YA TAOLLO.**

Go laola ka nepagalo go ra gore mediro ye mene ya taolo, e lego peakanyo, thulaganyo, tirišo le taolo, e swanetše go phethagatšwa ka moo go nepagetšego. Modiro wo mongwe le wo mongwe o swanetše go phethagatšwa ka tlhokomelo ye e nyakegago gore kgwebo e sepele ntle le bothata ka go ya ga nako go phethagatša dinepo tše di beilwego, go swana le go hlagiša poelo.

Ntle le pelaelo peakanyo e swanetše go ba modiro wo bohlokwahlakwa wa motšweletši ka ge

e le motheo woo ditiro tšohle tša gagwe tša temo di theilwego godimo ga wona. Peakanyo e ka hlalošwa bjalo ka phetho ya ditiro tša ka moso tšeo di nyakegago go phethagatša dinepo tše di itšego tša kgwebo, le go hlaloša ditiro tšeo, le ge e ka ba ka fao di ka phethagatšwago go ya ka lenaneo le le itšego.

Gantši go thwe temong motho ga a kgone go beakanya ditaba ka tshwanelo ka ge temo e huetšwa ke mabaka a mmalwa a a belaetšago le ge e ka ba dikgonagalokotsi (*risks*) tša go swana le mabaka a climate, malwetši, le go fetogafetoga ga theko ya diphahlo le dinyakwapšalo (*inputs*) le thekišo ya ditšweletšwa. Dikgonagalokotsi le diphetogo tša mohuta wo di sepelelana kudu le tšweletšo temong mme di thea tlhohlo mabapi le peakanyo kgwebong ya temo. Le ge go le bjalo, peakanyo efe le efe e

6

Mohumagadi Jane o re...

Ebe e le lethabo le legolo go nna go ba yo mongwe wa baahlodi ba phadišano ya Molemi wa Ngwaga. Re šomile mengwaga ye mentši go tliša lenaneo la rena la tlhabollo mme go ile gwa nthakgatša kudu go bona maemo a mabotse a bokgoni bja batšweletši ba bangwe. Go kgetha baphadišani ba bararo bao go bona go tlogo kgethwa mofenyi go be go le boima kudu ka ge bohle ba tshepiša e le ruri!

Mola re lebogile go menagane le gona re thabile go fetiša go bona tšwelopele ya batšweletši ba bangwe, re ile ra nyama kudu ge re lemoga gore ba bangwe ba tloga ba sa kgone ruri. Maswabi ke gore go sa na le batšweletši bao ba šitwago ke go phetha dintlhatheo ka nepagalo – peakanyo ya mmu, nontšho, kgetho ye e nepagetšego ya peu le taolo ya ngwang. Ge o sa phethe dintlhatheo tše ka nepagalo o ka se ke wa ba motšweletšikgwebo.

Gantši kudu batho ba bolela gore ga ba kgone go diriša mekgwa ye e nepagetšego ka mabaka a mmalwa – ba bangwe ba re ga ba na ditrekere, ba bangwe ba re peu le monontšha o a tura mola ba bangwe ba sola mmušo. Ge o nyaka go ba motšweletši wa nnete o swanetše go loga maano. Re ile ra makatšwa ke dibjalo tše dibotsebotse tšeo di bjetšwego ka diatla – tšhengwana ye nnyane e ka tšweletša puno ye botse ge o beakanya mmu gabotse, wa diriša peu le monontšha wa maleba le gona wa laola ngwang ka tshwanelo. Go kaone kudu go bjala tšhemo ye nnyane (yeo o ka e kgonago) wa phetha se sengwe le se sengwe ka nepagalo, bakeng sa go bjala tšhemo ye kgolo ka bošaedi ka lebaka lefe kapa lefe. Mola o kgonne go šoma lefelo le lenyane gabotse, ke gona o ka godišago lefelo leo o le šomago.

Re swanetše go gopola gore lenaneotlhabollo le la Grain SA le lefelwa ke ditrasete tša mabele (kudu Trasete ya Lehea), mme bao ba re thušago bjalo ba nyaka go bona tšwelopele. Ge tšwelopele e sa bonale mašemong, re tla tlamega go fediša lenaneo le mafelong ao. E ka ba letšatši la manyami ruri ge re ka gapeletšwa go fediša thušo ya rena go batšweletši – le ge go le bjalo, taba ye e diatleng tša lena. Ge o bona gore thušo le thuto ya rena e go tšwela mohola, o tla swanela go fetola mekgwa ya gago ya tšweletšo ka moo go nyakegago. Go boima go fetoga motšweletši yo a atlegilego, eupša taba ye e diatleng tša gago ka botlalo – rena re ka go fa thuto le thušo yeo re ka e kgonago, eupša wena o swanetše go fetola mekgwa ya gago!

Mangwalo a go tšwa go batšweletši ba rena

*Ke a le dumedisā
ba Sehlopha sa Tlhabollo
ya Balemi sa Grain SA*

Leina la ka ke John Billy Ngwenya. Ke dula mono Glenmore Village, seleteng sa Mlondozi, profenseng ya Mpumalanga. Ke thomile go ithuta modiro wa semotšhene ka 1995 ge ke be ke rutwa ke tate. Ka Setemere my father. I then attended 2008 ke ile ka tsenela Thuto ya Go Lokisā Entsene yeo e bego e rutwa ke Mna Israel Mokoto wa Grain SA.

Ke phethile thuto yeo ka amogela setifikeiti. Ke ithutile ithutile bokgoni ka thuto yeo, ka fao lehono ke kgona go lokisetsā batsweletši ba bangwe ba metse ya kgauswi ditrekere. Malebo go Grain SA! Ke dula ke hlohleletsā batho ba bangwe go tsenela dithuto tsā Grain SA.

Madume

John Billy Ngwenya

1 Peakanyo efe le efe e phala go hlokega ga peakanyo

phala go hlokega ga peakanyo. Re eletša gore motšweletši a beakanye go ya ka ngwaga wa palogare mme a mpshafatše peakanyo ya gagwe ge mabaka a a sa letelwago a ka iponagatša mo ngwageng.

Peakanyong go swanetše go elwa tše di latelago hloko:

- Go swanetše go dirwa eng?
- Se swanetše go dirwa kae?
- Se swanetše go dirwa neng?
- Se swanetše go dirwa go ya kae (*how much*)?
- Se swanetše go dirwa bjang?

Peakanyo ya tirišo (*practical planning*)

Peakanyo ya tirišo e nyaka gore maano a tšweletšwe ka go ngwalwa le gona go nyakega thupišo. Motšweletši o swanetše go dira bjalo go fihlela ge mokgwa wo o eba tlwaelo. Peakanyo e ka ngwalwa pukung goba lepatlelong le le itšego; e ka ngwalwa ka khomphutha goba bjang le bjang. Ge o itlwaetša go beakanya ka tsela ye, tirišego ya maano a gago e tla gola gobane e theiwa godimo ga boitemogelo le tsebišo ye e fetilego.

Ka tlwaelo peakanyo e phethagatšwa ka ngwaga: go tlile go dirwa eng polaseng ngwaga wo o latelago? Le ge go le bjalo, godimo ga fao go swanetše go ba le leano la lebakatelele: go tlile go tšweletšwa eng lebakengtelele?

Peakanyo ya lebakatelele

Ye ke peakanyokakaretšo yeo e bontšhago tšeo motšweletši a akan-yago go di tšweletša polaseng ya gagwe lebakengtelele – lebaka la mengwaga ye mehlano le go feta. Mohlala: o akanya go tšweletša dibjalo mašemong a dihektare tše 500 ka ngwaga, diruiwa tša nama phulong ye a nago le yona, le dikgogokgadika (*broilers*).

Peakanyo ya ngwaga

Peakanyo ya ngwaga e swanetše go akaretša dikarolo tše pedi bjalo ka ge go bontšhitšwe mo tlase:

Peakanyokakaretšo

Peakanyo ye e swanetše go bontšha ka kakaretšo ditiro tšeo di tlogo

phethagatšwa ngwageng wo o tlogo, go swana le go penta moago wo o itšego, go aga legora le lefsa, tlhokomelo ya magora, go reka mogoma wo mongwe gape, dithuto goba matšatši a balemi ao a tlogo tsenelwa, bjalo bjalo.

Peakanyo ya tšweletšo

Go tlo tšweletšwa eng ngwageng wo o itšego, se tlo tšweletšwa bjang, bokaakang bja sona e tlo ba bofe le gona setšweletšwa seo le tše dingwe di tlo bapatšwa bjang? Peakanyo mabapi le ngwaga wa 2010/2011 e swanetše go akaretša ditiro tše di latelago tša tšweletšo, mohlala:

- Bjala lehea le lesehla la go dirišwa polaseng dihektareng tše 400; leo le šalago le tlo rekišwa bjalo ka furu.
- Bjala sonoplomo yeo e tlogo rekišwa ka kontraka dihektareng tše 100.
- Go tlo tšweletšwa dipholwana tše 200 tša dikgwedi tše 20 tšeo di tlogo rekišetšwa YYY *Supermarket*.
- Go tlo tšweletšwa dikgogokgadika tše 40 000 ka kgwedi tšeo di tlogo rekišetšwa XXX *Chicken Wholesalers*.

Peakanyo e swanetše go akaretša le ditirokakaretšo, mohlala:

- Penta bošomelo le bobolokelo bja ditrekere.
- Aga letamo kampeng ya 9.
- Lokiša le go hlokomela magora ohle.

Peakanyo ya kgwedi

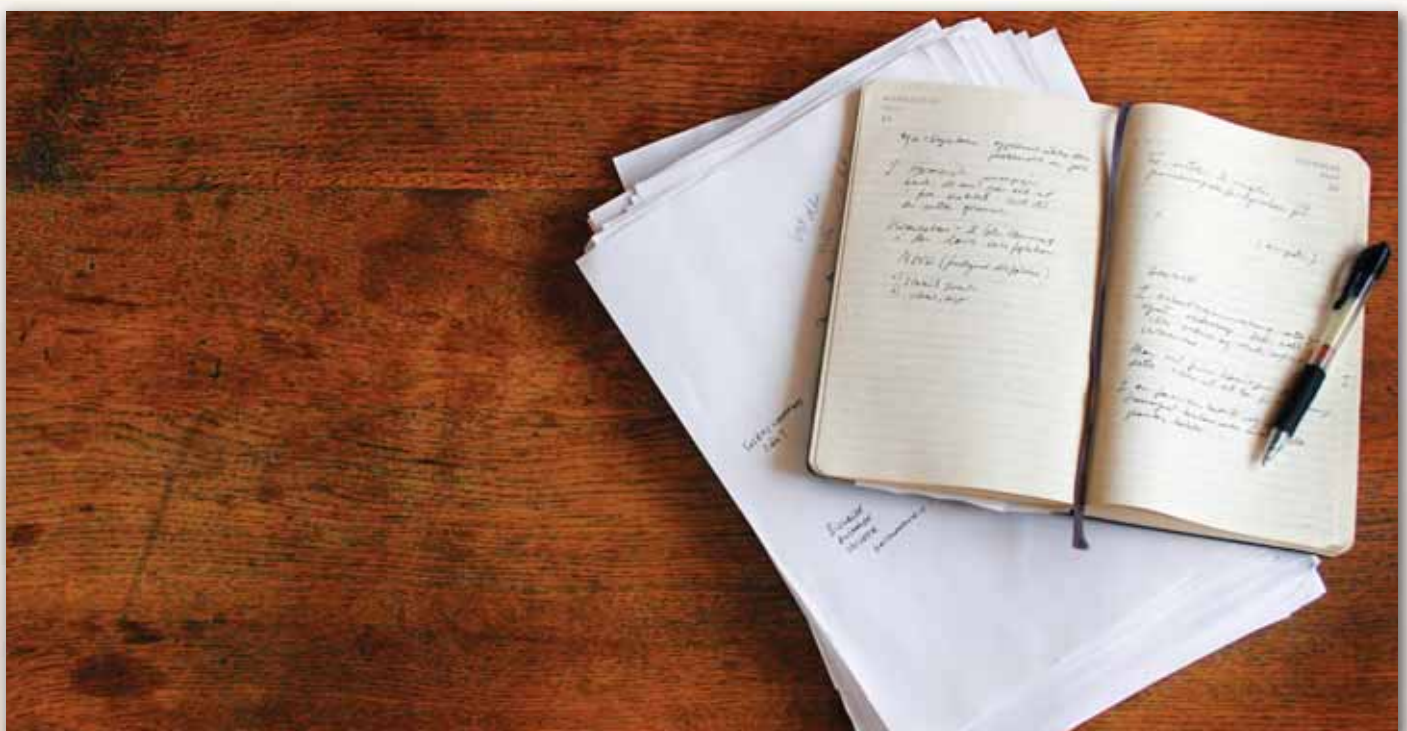
Go tšwa peakanyong ya ngwaga – kakaretšo le tšweletšo – go ka hlangwa peakanyo ya kgwedi. Bjalo ka mohlala Peakanyo ya kgwedi ya Mei 2011 e ka ba ye e latelago:

Kakaretšo – penta bošomelo le bobolokelo bja ditrekere.

Peakanyo ya tšweletšo – mabapi le lehea hlola mašemo ohle; bjala sonoplomo dihektareng tše 100.

Dikgomo – tšhelela dikgomo tšohle selatswa sa marega (*winter lick*); efa mamane ohle furu ya “*creep feeding*”; tshweša mamane a mathomo, kgonthiša boima bja ona o be o a swaye ohle; noša mamane sehlare se se lwantšhago malwetši a mmalwa (*broad spectrum remedy*); kgonthiša boima bja dikgomo tšohle.

Dikgogokgadika – dira ditiro tšohle tša letšatši le letšatši, bapatša

Peakanyo efe le efe e phala go hlokega ga peakanyo

Lenaneo la 1: Peakanyo ya letšatši

	Lehea	Sonoplomo	Dikgomo	Dikgogokgadika	Kakaretšo
Mošupologo 09	Hlola tšhemo ya bohloano.	Buna dihektare tše 10 tšhemong ya boraro.	- Ela dikgomo hloko. - Lekola selatswa sa marega le furu ya "creep feed". - Tshweša, swaya, kala mamane a 100 o be o a noše sehlare.	- Beakanya ntlo ya boraro. - Phetha ditiro tša letšatši le letšatši ntlong ya mathomo le ya bobedi.	Penta bošomelo.
Labobedi 10	Hlola tšhemo ya boselela.	Buna dihektare tše 10 tšhemong ya boraro.	- Ela dikgomo hloko. - Lekola selatswa sa marega le furu ya "creep feed". - Tshweša, swaya, kala mamane a 100 o be o a noše sehlare.	- Beakanya ntlo ya boraro. - Phetha ditiro tša letšatši le letšatši ntlong ya mathomo le ya bobedi.	Penta bošomelo.
Laboraro 11	Hlola tšhemo ya bošupa.	Buna dihektare tše 10 tšhemong ya bone.	- Ela dikgomo hloko. - Lekola selatswa sa marega le furu ya "creep feed". - Hlwekiša magopo a 10 a meetse.	- Beakanya ntlo ya boraro. - Phetha ditiro tša letšatši le letšatši ntlong ya mathomo le ya bobedi.	Penta bošomelo.
Labone 12	Hlola tšhemo ya seswai.	Buna dihektare tše 10 tšhemong ya bone.	- Ela dikgomo hloko. - Lekola selatswa sa marega le furu ya "creep feed". - Hlwekiša magopo a a šetšego a meetse.	- Beakanya ntlo ya boraro. - Phetha ditiro tša letšatši le letšatši ntlong ya mathomo le ya bobedi.	Penta bošomelo.
Labohlano 13	Hlola tšhemo ya senyane.	Buna dihektare tše 10 tšhemong ya bone.	- Ela dikgomo hloko. - Lekola selatswa sa marega le furu ya "creep feed". - Lokiša heke ya serakelelo.	- Beakanya ntlo ya boraro. - Phetha ditiro tša letšatši le letšatši ntlong ya mathomo le ya bobedi.	Penta bošomelo (mošomo wo o swanetše go fetšwa lehonu).

dikgogo tša ntlo ya bobedi mme o beakanye ntlo ya boraro go tsenya matswianana a mafa.

Peakanyo ya beke

Mathomong a kgwedi peakanyo ya beke ye nngwe le ye nngwe ya kgwedi yeo e ka hlanguwa. Motheo wa peakanyo ya beke ke peakanyo ya kgwedi, ka kakaretšo le ge e le malebana le tšweletšo.

Peakanyo ya letšatši (peakanyotiro goba peakanyotshepedišo)

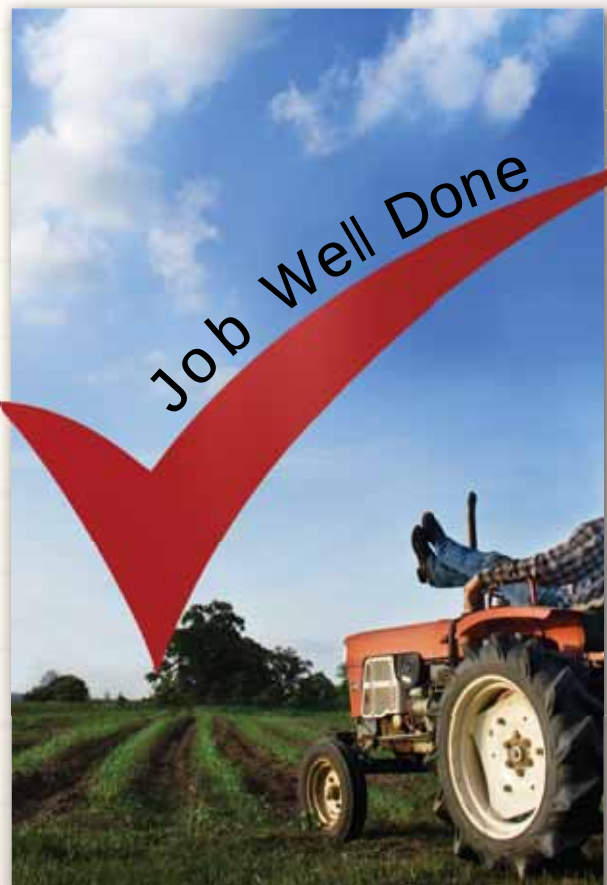
Peakanyo ya mafelelo ke peakanyo ya letšatši yeo e hlanguwago mafelelong a beke ye e fetilego mme e bontšhago gabotse tšeo di tlogo dirwa letšatši le lengwe le lengwe la beke ye e tlogo. Mohlala: Beke ya 9 - 13 Mei 2011 (peakanyo ya beke le ya letšatši di kopantšhitšwe mo **Lenaneong la 1**).

Dintlha tše di swanetšego go tšweletšwa peakanyong di atafala go ya ka go lelefala ga lebaka le le angwago. Gopola gape gore peakanyo ga nke e eba yeo e sa fetogego, kudu kgwebong ya temo. Lebaka ke gore go na le ditiragalo tše ntši go feta tšeo di sa letelwago, go swana le mollo wa tlhaga, dilo tše di senyegago, bolwetši bja poo yo go tswadiša, bjalo bjalo.

Peakanyo, ye e lego tiro ya taolo, ke motheo wa thulaganyo le phethagatšo, tšeo di tlogo ahlahlwa taodišwaneng ye e tlogo. Ntle le peakanyo le gona go ka se be le taolo ye e nepagetšego gobane peakanyo ke kgato ya mathomo tirona ya taolo ye e theago dintlha (*standards*) tše di nyakegago tša taolo.

Tshepetšong ya peakanyo le ge e ka ba thulaganyo, phethagatšo le taolo, molaodi/mongpolasa o swanetše go phetha ditiro tše dingwe tša gagwe tša taolo ka boineelo. Tšona ke boetapele, kgokaganyo, tlhohleletšo, taelo (*delegating*), tomaganyo, go tšea diphetho le tiišo ya thupišo. Kamego ya molaodi/mongpolasa ditirong tše e tla sepelelana le bogolo bja kgwebo.

TSEBIŠO YE E TŠWA MO GO MOŠUPATSELA WA TAOLO YA POLASA YE E NEPIŠAGO POELO YE E NGWADILWEGO KE MARIUS GREYLING

Mabele a marega

Pšalo ya bali (garase) Sikimongnošetšo ya Taung

NGWAGA WA 2010 O BE O NA LE DITLHOHLO TŠE NTŠI MABAPI LE PŠALO YA BALI SIKIMONGNOŠETŠO YA TAUNG. GARE GA TŠE DINGWE GO BE GO NA LE TSEBIŠO YA MOHUTA WA "COCKTAIL", PHEFO LE TŠHWAANE YEO E ILEGO YA BA GONA GO FIHLA KGWEDI YA SETEMERE, DIPULA TŠE DI NELEGO, SEFAKO LE MOKGWA WA GO LEMA GANYANE (MINIMUM TILLAGE).

Tsebišo ya bali ya "cocktail" bjalo ka mohuta wo mofsa Sikimongnošetšo ya Taung e be e le tlhohlo ye kgolo kudu. Go na le bohlatse bja gore mohuta wo wa "cocktail" o kgona go tšweletša poelo ye kgolo ya ditone tše dintši. Historing ya pšalo ya bali moo Taung, "cocktail" ke mohuta wa mathomo woo o kgonneggo go boeletša poelo ya ngwaga wa go feta. Mašemong a mangwe go ile gwa tšweletšwa ditone tše 7,9 godimo ga hektare. Ge nkabe go be go se na le ditlhoaho tše di boletšwego, "cocktail" e ka be e tšitšitše mohola wa yona. Bothata e be e le tshefo (screenings) le naetrotsene yeo e bego e se ye e nyakegago go ya ka dilekanyo

tša SABM. Taba ye e bontšhitše kaonafalo poelong (tonnage) ya bali go tloga tsebišong ya yona Sikimongnošetšo ya Taung ka 1981.

Ngwageng wa 2010 go be go tonya kudu le gona go be go na le lehlwa le lentši. Phefo le tšhwaane/šobane e ile ya ba gona go fihla kgwedi ya Oktoboro. Se se ra gore tšhwaane e ile ya huetša bali dikgatong tša go fapafapana, e lego ya go khukhuša, ya go ntšha matšoba, ya tege ye boleta (soft dough stage) le ge e ka ba mola e šetše e budule. Khuetšo ye e be e le ye mpe kudu. Maemo a climate a bohlokwa kudu mabapi le pšalo ya bali. Go be go na le ditone tše 1 129 le naetrotsene ya fase ga 1,35 yeo e bego e le ya go amogelega go ya ka dilekanyo tša SABM. Ngwagola go rekišitšwe ditone tše 33 bjalo ka "screenings".

Pula ye ntši le yona e ka huetša boleng bja bali. Nako ya puno ngwageng wa 2010 e be e le gape mathomo a dipula tša selemo. Puno ya bali e ile ya thoma ka 8 Nofemere mme dipula tša selemo tša thoma go na ka 12 Nofemere. Ka nako yeo go be go bunnwe bali ye nnyane fela. Bali yeo

Pšalo ya bali (garase) Sikimongnošetšo ya Taung

e bego e se ya bunwa e ile ya huetšwa ke pula mme gwa diragala seo se bitšwago “pre-germination”. Le ge go le bjalo ba SABM ba ile ba tšwela pele ka dinyakišišo go bona ka moo bona le batšweletši ba ka thušanago ka gona le ka moo ba ka dirišago bali yeo ka mohola.

Madimo a sefako a ka fokotša tšweletšo le poelo. Dihektare tše e ka bago tše 140 di ile tša senywa ke sefako. Madimo a sefako a ile a ipoeletša gararo ka go latelana. Go ya ka mekgatlo ya inšorense tshenyo e ile ya ba gare ga 5% le 47%. Se se bontšha ka moo poelo e ilego ya fokotšega le ge e ka ba bokaakang bja phokotšo yeo. Tšhemo yeo ka tlwaelo e tšweletšago ditone tša gare ga tše di seletago le tše di šupago godimo ga hektare, e ile ya kgona go tšweletša ditone tše 4,9 godimo ga hektare fela.

Go be go le bohlokwa gape go hwetša tsela ya go fokotša ditshenyegelo mabapi le didirišwa ka baka la resešene (theogo ya ekonomi). Ka fao go be go le kaone go diriša mkgwa wa go lema ganyane fela (*minimum tillage*). Mkgwa wo ke wa go fokotša tirišo ya didirišwa – ke go re go phethagatša ditiro tše mmalwa ka tshepelo e tee. Ka tsela ye o ka phatša mmu (*rip*), wa bjala pue le gona wa tšhela monontšha ka tshepelo e tee. Ka go diriša mkgwa wo ba ile ba kgona go tšweletša ditone tše e ka bago tše 6,8 godimo ga hektare lefelong la dihektare tše 120.

Lenyaga batšweletši ba ile ba lebanwa ke ditlhohlo tše mmalwa mme ba ithutile dilo tše ntši. Karolo ya puno ya ditone tše 3 688 e dirišitšwe bjalo ka furu.

JOHANNES KOKOME, MOLAODI WA TŠWELETŠO YA BALI WA SOUTH AFRICAN BREWERIES KUA TAUNG

Ditlhohlo mabapi le letlotlo taolong ya polasa

GO HLAGIŠA POELO KGWEBOTEMO E SWANETŠE GO TŠWELETŠA DITŠWELETŠWA TŠEO BAREKI BA DI NYAKAGO. GO LALELA MOO TAOLO YA KGWEBOTEMO E SWANETŠE GO KAONAFATŠWA KA GO SE KGAOTŠE KA GO YA GA NAKO GE MOTŠWELETŠI A NYAKA GORE POELO YEO E SWARELELE.

Dinyakwa tša batho

Go tloga tlhologong ya motho o be a hloka tša go iphediša. Go tloga yona nako yeo dijo e be e le senyakwa sa motheo, gammogo le diaparo le tšhireletšo. Mathomong motho o ile a iphediša ka go tsoma, go buna tša go ja dimeleng tša naga, go ithokela diaparo le go itšhireletša magageng.

Ka go tšwela pele ga motho dinyakwa tša gagwe le tšona di ile tša gola go fihlela maemong a godimo a lehono. Go feta fao motho o ile a thoma go reka tšeo a di hlokago bakeng sa go itirela goba go ikhweletša tšona. Ka bophara re ka re lefaseng la sebjalebja kgwebo e tšweletša tšohle tšeo motho a di hlokago tšeo a ka di rekago ka tšhelete.

Ka fao lehono re hloka tšhelete ya go reka tšohle tšeo re di nyakago. Bjalo ka batho re kgona go hwetša tšhelete fela ka go šoma gore re hlagiše ditseno. O ka itšhomela goba o ka šomela motho ya mongwe. Ge o kgethile go itšhomela go swana le go sepediša kgwebotemo, kgwebo ya gago e swanetše go atlega mabapi le letlotlo. Temongtheo se se kgonega fela ge kgwebo ya gago e tšweletša setšweletšwa seo batho ba se

hlokago gore wena mong o hwetše ditseno.

Mong wa kgwebo o kgona go hwetša ditseno (moputso) fela ge kgwebo ya gagwe e hlagiša poelo. Ge go na le tahlego, mong wa kgwebo a ka se hwetše ditseno.

Ditseno le ditshenyegelo

“Dinyakwa” tše di hlagišwago ke dikgwebo di “rekišetšwa” bareki. Tšhelete yeo e amogelwago ka go “rekiša dinyakwa” ke ditseno tša kgwebo.

Tshepelong ya go tšweletša le/goba go fihliša dinyakwa, kgwebo e hlagelela ke ditshenyegelo tše di itšego. Ditshenyegelo tše di hlaolelwa dihlopheng tše di fapanego:

- **Ditshenyegelotšweletšo** – peu, monontšha, dibolayasenyi, dihlare, puno le papatšo.
  - **Ditshenyegelokakaretšo (overhead costs)** – ditefelopanka, ditefelo tša ofisi, sešupatlotlo – le ditshenyegelo mabapi le dinamelwa.
  - **Ditshenyegelotii (fixed costs)** – dilaesense tša dinamelwa, meputso ya bašomediruri, konalo (depreciation) le ditshenyegelo mabapi le inšorense.
  - **Ditshenyegelo mabapi le dintlha di šele (foreign factor costs)** – tswalo ya dikadimo, meputso ya molaodi le rente ya naga ye e hirwago.
- Palomoka ya ditshenyegelo ke tlhakano ya ditshenyegelo tša ka godimo.

Poelo/tahlego

Poelo e ba gona ge ditseno di feta palomoka ya ditshenyegelo.

DITSENO - DITSHENYEGELO = POELO/TAHLEGO

Goba mabapi le temo:

DITSENO (PALOMOKA YA MOHOLA WA TŠWELETŠO)
- **DITSHENYEGELO MABAPI LE TŠWELETŠO**
= **“GROSS MARGIN”** - **DITSHENYEGELOKAKARETŠO**
& **DITSHENYEGELOTII = DITSENOFELA (NET INCOME)**
TŠA POLASA - DITSHENYEGELO MABAPI LE DINTLHA
DI ŠELE = POELO YA POLASA

Batšei ba theko/thekišo (price takers) le tlhohlo

Tshepelong ya tšweletšo ya motheo batšweletši ke batšei ba theko/thekišo mabapi le ditseno le ge e le ditshenyegelo (se se ra gore batšweletši ka bobona ga ba kgone go huetša ditheko/dithekišo tša diphahlo le ditšweletšwa). Ditseno gammogo le ditshenyegelo di golela godimo ka go ya ga nako. Le ge go le bjalo, se se diragala ka go fapana. Se se bontšhwa ke J. Willemse yo a ngwadilego kgatišobakeng ya Landbouweekblad ya 26 Matšhe 2010 gore ge go lebelelwa intasteri ya temo ka botlalo mabapi le ngwaga wa 2009, ditseno di oketšegile ka 2,6% fela, mola ditshenyegelo tšona di oketšegile ka 8%. Diphesente tše di fapana ngwaga le ngwaga, eupša di hlagiša seo se bitšwago “cost-price squeeze”. **Seswantšho sa 1** se bontšha ka moo se se hlagilego lebakeng la mengwaga ye mmalwa. (Mothopo: Willemse, J. 2010, Resessie sweepslag knyp Landbou. Landbouweekblad: 26 Maart 2010).

Ge dilo di dirwa ka go swana polaseng ngwaga le ngwaga, phapano gare ga ditseno le ditshenyegelo e tla nyenyefala mme gwa ba boima go ya pele go hlagiša poelo. Ka fao go bohlokwa gore taolo ya kgwebotemo e dule e kaonafatšwe go tiiša katlego mabapi le letlotlo.

Se se ka phethagatšwa ka go ela kaonafatšo ya dikarolo tšohle tša taolo ya kgwebotemo hloko, ka boineelo le gona ka go se kgaotše. Nepo e swanetše go ba go kgonthiša gore ditseno di feta ditshenyegelo ka go ya ga nako, bjalo ka ge go bontšhwa **Seswantšhong sa 2**.

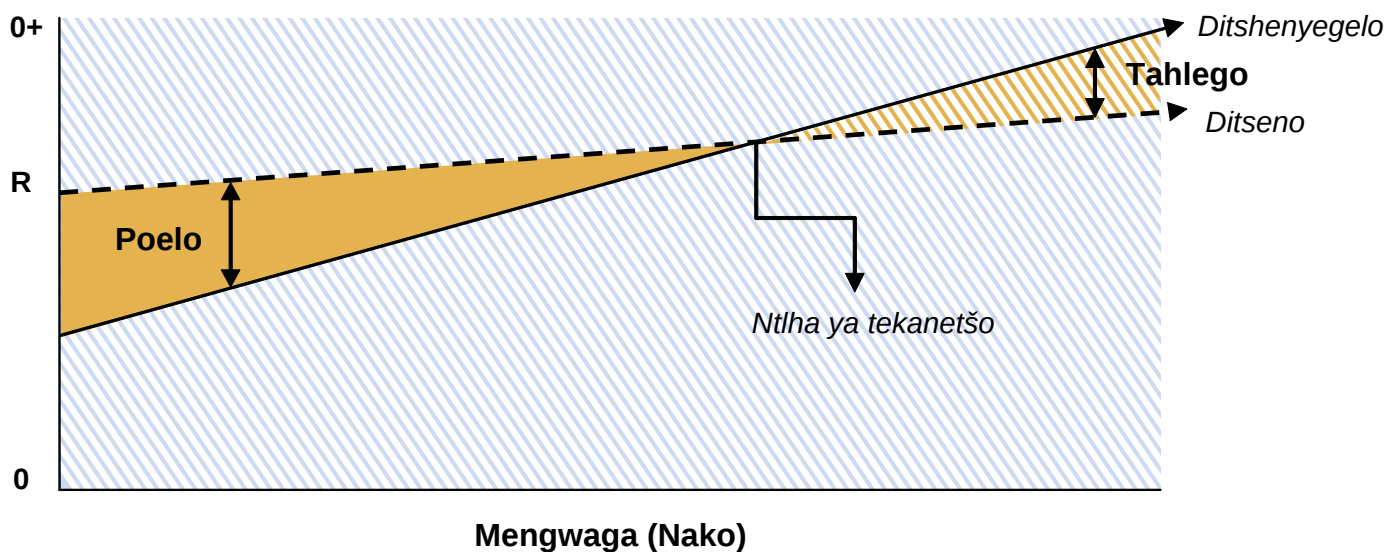
Mošomo wo ga se wo bonolo go molaodi wa polasa ge go lebele-

lwa dintlha tšohle tšeo di sa laolegego tšeo di huetšago kgwebo. Ka fao mošomo wo ke tlhohlo ya go feta tšohle go mong/molaodi wa kgwebotemo. Ka mkgwa wa tirišo motšweletši o swanetše go dula a akanya khuetšo ya letlotlo mabapi le ditseno le ditshenyegelo ye e hlolwago ke tšeo di dirwago goba di sa dirwego kgwebong ya gagwe.

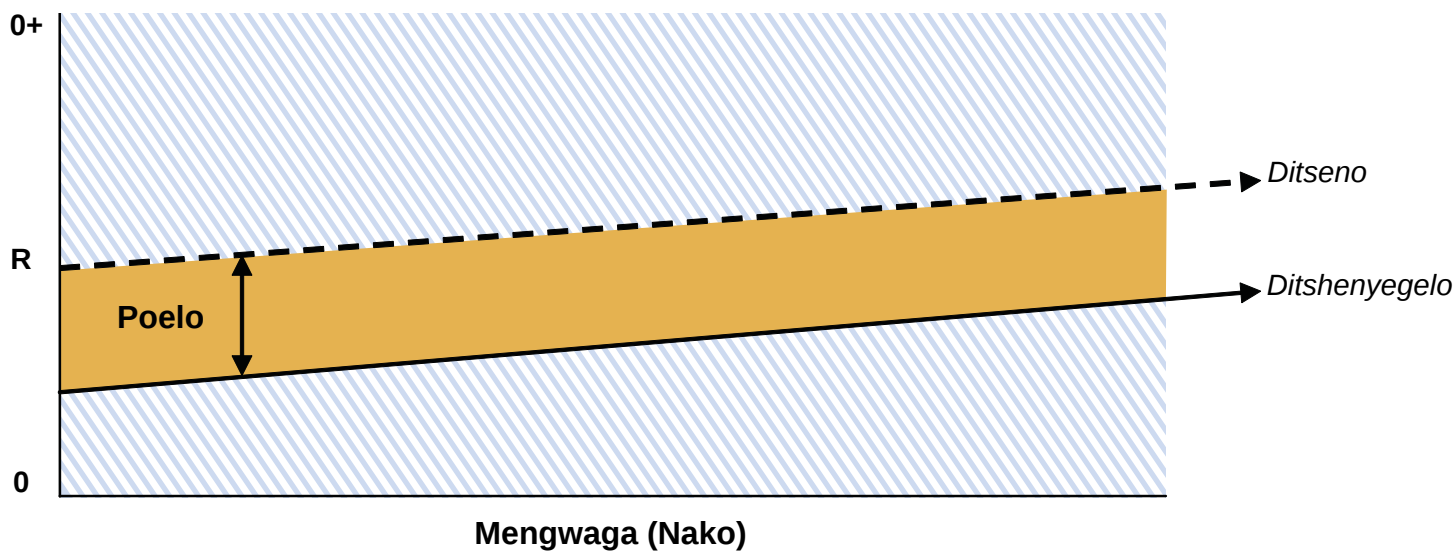

◀ Dithohlo mabapi le letlotlo taolong ya polasa

Seswantšho sa 1: Poelo, tahlego le ntlha ya tekanetšo (breakeven point)

Seswantšho sa 2: Tlhohlo

Kakaretšo

Re ka ruma ka go re ge kgwebotemo e nyaka go hlapiša poelo, sa mathomo e swanetše go tšweletša ditšweletšwa tšeo bareki ba di nyakago. Morago ga fao, gore poelo e swarelele, taolo ya kgwebotemo e swanetše go kaonafatšwa ka go se kgaotše ge nako e ntše e eya.

TSEBIŠO YE E TŠWA MO GO MOŠUPATSELA WA TAOLO YA POLASA YE E NEPIŠAGO POELO YE E NGWADILWEGO KE MARIUS GREYLING

Koketšo ye e kgethilwego ye, e kgonegile ka thušo ya Trasete ya Mabele a Marega.

Bašišinywa ba phadišano ya Motšweletšamabele yo a hlabologago wa **Ngwaga wa 2011**

RE A MAKALA GE RE LEMOGA GORE NGWAGA O ŠETŠE O FIHLILE KGA-TONG YE GAPE. RE PHETHILE GO ETELA BATŠWELETŠI KA PELA LENYAGA GORE RE BONE DIBJALO E SA LE TŠE TALA.

Leeto la rena le thomile ka la 11 la fela ka la 14 Aprele mme maloko a sehlopha sa baahlodi e be e le Karabo Peele (Trasete ya Lehea), Gerhard Mamabolo (AgriSETA), Jenny Mathews (sehlophatiro), Dirk van Rensburg (sehlophatiro), Willie Kotzé le Jane McPherson (bahlankedi lenaneong).

Re ile ra thakgatšwa ke thušo ya ba Volkswagen ba Klerksdorp bao ba re adimilego senamelwa seo se re kgontšhitšego go sepela mmogo. Bašišinywa ba phadišano ya Motšweletšamabele yo a hlabologago wa 2011 ke ba ba latelago:

Koos Mthimkhulu

Koos o belegilwe kua Paul Roux, polaseng ya Julius Bobbert. O ile a tsena sekolo sa dipolaseng sa gae go fihla ka Mphato wa 1. Bjaneng bja

gagwe o be a raloka le bana ba mongpolasa, ka morago a thoma go dira mešomo ya go fapafapana polaseng. O thomile go šoma bogamelong a gama dikgomo, a thuša gape ka dikgomonama le diruiwa tše dingwe. Ka morago a ithuta go otlela ditrekere le go diriša didirišwa tša go fapafapana, seo a se dirilego mengwaga ye mehlano. Koos o ile a ba mootledi wa lori polaseng mme a thoma go lomaganya ditshipi ka bošomelong a lokiša le go bopa didirišwa. Ge a na le mengwaga ye 26 o ile a hudugela polaseng ye e bitšwago Mieliebult, ya Frikkie du Preez, moo a ithutilego go ya pele ka didirišwa, momaganyo le pšalo ya dibjalo.

Frikkie o kgathile tema ye bohlokwa tšwelongpele ya Koos go tloga ge e le modiredi wa polaseng go fihlela ge a eba motšweletšikgwebo. O ile a goelwa kudu ke boitemogelo ge a šomela Frikkie. Go feta fao Frikkie o mo rekišeditše didirišwa tše mmalwa tšeo a ilego a kgona go di lefela ge a hwetša tšhelete. Ka didirišwa tšeo a di rekilego go Frikkie, Koos o ile a thoma go thuša batšweletši ba bangwe ba ba hlabologago ba tikologong ya Senekal bjalo ka mokontraka. Tšhelete ye a e gotšego ka mošomo wa bokontraka o ile a e diriša go lefela didirišwa.

Koos o rekile ditrekere tša John Deere 3 140 le 265 Massey Ferguson le didirišwa tše dingwe tšeo a phethilego mošomo wa bokontraka ka tšona. Karolo ya ditseno tša bokontraka o e dirišitše go reka dikgomo. Ka morago o ile a hira nagatemego ya dihektare tše 55 fao a bjetšego lehea, mme a

Maloko a sehlopha sa baahlodi e be e le Karabo Peele, Jane McPherson, Gerhard Mamabolo, Jenny Mathews, Dirk van Rensburg le Willie Kotzé.

Bašišinywa ba phadišano ya Motšweletšamabele yo a hlabologago wa Ngwaga wa 2011

Koos le Lydia Mthimkhulu ka khitšhing ya bona.

Thando Lolwane o itokiša go šoma tšhemong ya gagwe.

Malefane Makubo o hlaloša lerato la gagwe la temo.

buna palogare ya ditone tše 3 godimo ga hektare ngwageng wa mathomo. Ka 2007 Kgoro ya Ditaba tša Naga e mo file polasa ye e bitšwago Astoria ka kontraka moo gonabjale a šomago bjalo ka motšweletši wa mohlakome-di (*caretaker producer*). Koos ke motšweletši wa bokgoni bjo bogolo mme o re o leboga thušo yeo a e fiwago ke ba Grain SA le ba Kgoro ya Ditaba tša Naga le tšeo ba mo diretšego tšona. O re le ge go le bjalo o lemoga gore tšweletšo ya dibjalo nageng ye e sa swanelelo gabotse (*marginal soil*) e ka se swarelele lebakengtelele. Kontraka mabapi le polasa ye e swanetše go mpshafatšwa ngwaga le ngwaga mme kontraka ya gonabjale gare ga Koos le Kgoro ya Ditaba tša Naga ye e saenwego, e ama lebaka la go tloga ka 10 Nofemere 2008 go fihla Nofemere 2009, mme e dumelela Kgoro go e mpshafatša ge e kgotsofetše gore polasa e šongwa le go hlokomelwa ka tshwanelo. Nakong ye e fetilego, batšweletši ba be ba kgona go amogela lengwalobohlatse la bong, eupša maikemišetšo a a fetogile, ka fao ga go na nnete ya gore Koos o tla fiwa lengwalobohlatse la bong mabapi le naga ye. Ba Kgoro ya Ditaba tša Naga ba boletše gore ba kgotsofaditšwe kudu ke mošomo wa Koos go fihla gonabjale mme ba dumela gore kwano/kontraka ya mohlakomedi e mpshafatšwe.

Ka ge Koos a ikamantšha kudu le tšweletšo ya mabele ka mokgwa wa go hlagiša poelo mašemong a maamušo a a fokolago seleteng sa Senekal, o nyaka go godiša kgwebo ya gagwe ya bokontraka. Go feta fao o tsoma naga ya maamušo a mabotse yeo a ka e hirago go tšweletša lehea le sonoplomo. Se sengwe gape se a nyakago go se dira ke go oketša dikgomonama polaseng. Dipelaelo tše dingwe tše bohlokwa tša gagwe di akaretša bokgopo bja ba Kgoro ya Ditaba tša Naga mabapi le go fa batšweletši didirišwa. Koos o kganyoga go kaonafatša kišo ya meetse dikampeng tšohle tša polasa ya gagwe, go reka dikgomo tše dingwe gape le go bjala mafulo a ruri mašemong a botebo bjo bo sa išego.

Koos ke mohlala wo mobotse wa motho yo a bego a se na selo mme a šoma ka maatla go iphihlisa fao a lego gona lehono. Go thabiša kudu go mo etela polaseng ya gagwe ka ge se sengwe le se sengwe se hlokometšwe gabotse mme tšohle di bolokilwe jarateng ka bothakga. Didirišwa tša gagwe tšohle di hlokometšwe gabotse mme di bolokilwe bobolokelong. Koos o nyetše Lydia mme ba na le bana ba bararo, barwedi ba babedi bao ba šetšego ba nyetšwe, le lesogana le tee, Clifford. Petunia, morwedigagwe

yo mongwe, o ithutetše temo mme ke molemiši tikologong ya Ficksburg. Clifford o feditše thuto ya mengwaga ye mebedi ya taolopapatšo le temo, o šomile bjalo ka lephodisa mengwaga ye mebedi, mme gonabjale o dutše polaseng sa ruri, fao a dirišanago le tatagwe. O na le tsebo ye e tseneletšego ya metšhene, seo se bonalago maemong a mabotse a didirišwa tša gagwe. Koos le ba lapa la gagwe ba dula polaseng mme ba bea mohlala wo mobotse wa mohuta wa phetolo woo o nyakegago temong.

Thando Love Lolwane

Thando o belegetšwe Gelukspan (Bapong) ka 1957. Ke yena mošemane wa senyane baneng ba 12 ba Stention le Francinah Lolwane. O thomile go tsena sekolo Sekolong sa Motswenyane Primary ka 1966 mme a tlogela sekolo ka 1971 mola a phasitše Mphato wa 5 (*Grade 7*).

Ka 1997 o thomile mošomo femeng ya Stilfontein Panelbeaters bjalo ka modiredikakaretšo. Go tloga fao a ya a šomela Marico Foodstar bjalo ka mosepediši wa metšhene lebaka la dikgwedi di se kae. Morago ga fao a ya a šoma kua Stilfontein Goldmine bjalo ka mootledi wa setimela ka mokoting.

Thando o nyetše Atholia Lolwane mme ba šegofaditšwe ka bana ba bahlano, basetsana ba babedi le bašemane ba bararo. Leitšibolo la gagwe, Jacob (32), gonabjale o šoma Kgorong ya Maphelo kua Schweizer-Reineke. Progress (30) yena o šomela Kgoro ya Tlhabolloleago. Gladwin (28) o šomela Kgoro ya Tšhireletšo mme gonabjale o thušana le tatagwe polaseng. Primrose (24) o swaragane le dithuto tša Temo kua Taletšo FET mola Nomvuyo (16) a dira Mphato wa 8 (*Grade 10*) Sekolong se se phagamego sa Bethel. Gladwin o rata temo kudu mme o thuša tatagwe polaseng.

Thando o thomile go lema ka 1982 ka go thuša tatagwe. Ka 1983 a fiwa kadimo ke Agribank (Bophuthatswana) mme a thoma go lema naga ya gagwe ya dihektare tše 75 ka trekere e tee. Ka 1989 a reka trekere ye nngwe ya 6010 Ford. O rekile polasa ya dihektare tše 400 kua Klippan, a hira polasa ye nngwe gape ya dihektare tše 249 kua Lareystryd mme a ba a hira gape

John Dipane tšhemong ya gagwe.

Boy Mokoena o bontšha baahlodi sonoplomo ya gagwe.

David Motswene tšhemong ya gagwe.

le nagakopanelo kua Gelukspan. Ka 2008 Thando e be e le Molemi wa Ngwaga wa Toyota New Harvest. Go ya ka Thando temo ke bophelo!

tša go oma; o ruile dikgomonama le gona o na le bogami bjo bonyane. Malefane ga a bone mathata mabapi le ka moso mme o thabela temo.

Malefane Makubo

Malefane o belegilwe kua Petrus Steyn ka 25 Setemere 1949. O goletše polaseng ya Mna C.A. Claasen tikologong ya Petrus Steyn. O thomile sekolo a ba a fetša Mphato wa 2 (Grade 4) Sekolong sa Praemari sa Danielsrus kgauswi le Petrus Steyn. Malefane o be a rata polasa kudu mme a thoma go šoma gona ge a na le mengwaga ye 12. Ge a na le mengwaga ye 15 a thoma go šoma polaseng ka bottlalo. Malefane o re ka nako yeo o be a gola 50c ka kgwedi, mme moputso wo o feletšego (full salary) wa R2 ka kgwedi o ile a o gola fela mola a kgona go rwala mokotla wa lehea wa boima bja 200 lb ka hlogo!

Malefane o ile a tloga polaseng a ya a šomela VKB – o re o be a gola moputso wo mokaone (R10 ka kgwedi) mme se se ile sa mo kgontšha go nyala mosadi wa gagwe. Morago ga mengwaga ye mmalwa motšweletšikgwebo a mo kgopela go boela polaseng. O re o be a phela gabotse mme a hlwa a amogela ponase morago ga puno ya mekotla ye 20 ya lehea – e be e le tšhelete ye botse.

Malefane o be a rata go yo šoma mafelongkago (construction sites) a ditoropongkgolo, ka fao o ile a hudugela Qwa-Qwa gore pasa ya gagwe e mo dumelele go tloga tikologong yeo. Ka 1990 Malefane a phetha go tloga ditoropongkgolo go ya gae Qwa-qwa go reka polasa. Mathomong o ile a kgona fela go hira polasa (ka go lefa R3 500 morago ga dikgwedi tše di tshelago, gabedi ka ngwaga), eupša ka morago a kgona go reka polasa ka kadimo ya Land Bank yeo a e bušeditšego ka bottlalo. O rekile polasa yeo ya dihektare tše 560, karolo ya dihektare tše 200 e lego nagatemego.

Malefane o re maikemišetšo a gagwe ke go bušetša kadimo ge a seno hwetša ditseno polaseng – dinyakwa tša gagwe di tla morago ga tefelo ya kadimo. O bušeditše dikadimo tša gagwe tšohle mme gonabjale o na le dipolasa tše di tšweletšago korong, lehea, dinawasoya le dinawa

John Dipali

John o belegetšwe polaseng ye e bitšwago Vaalbank, seleteng sa Senekal. O ile a tsena sekolo sa polaseng sa Vaalbank go fihlela Mphato wa 4 (Grade 6). Morago ga mengwaga ye mene polaseng o ile a thwalwa Kgorong ya Ditsela ka 1970 mme a ba mootledi wa sekgorapata. O šometše Kgoro ya Ditsela le Mediro ya Mmušo mengwaga ye 23 a otlela dikgorapata. John o nyetše Jeanette (yo a rutilego sekolong sa praemari kua Senekal mengwaga ye 30) mme bana ba bona ba šetše ba nyetše/nyetšwe.

John le bagwera ba gagwe ba bane ba ile ba reka polasa ye e bitšwago Rooikoppies, eupša ba e rekišeditše Mna Mohapi ka 2005. Ka wona ngwaga woo John o ile a reka polasa ye e bitšwago Concordia, ka thušo ya Kgoro ya Ditaba tša Naga. O šetše a amogetše lengwalobohlatse la bong mabapi le polasa ye. O thabišitšwe ke thušo ye a e filwego ke ba Kgoro ya Temo, Kgoro ya Ditaba tša Naga le Grain SA go fihla gonabjale. John ke motšweletši wa mosefetogefetoge. Palomoka ya bogolo bja polasa ya gagwe ke dihektare tše 277 mme godimo ga fao o hira nagatemego ye nngwe ya dihektare tše 114.

Ditlhohlo tše dingwe tše di mo tshenyago ke ditshenyegelo tša godimo tša dinyakwapšalo (input costs) le dithekišo tša fase tša mabele. Mekgwa ya gagwe ya go lema ke ye mebotse mme o šomiša diitlhamo tše botse polaseng ya gagwe. Ka ge John e se sa le lesogana o beakanya le go rulaganya mešomo ya gagwe gabotse gore a kgone go e fetša yohle ka nako.

Boy Mokoena

PULA IMVULA

**Kgatišo ye e tšweletšwa ka
thušo ya Maize Trust.**

GRAIN SA

PO Box 88, Bothaville, 9660
▶ (056) 515-2145 ◀
www.grainsa.co.za

MOLAODI WA LENANE

Jane McPherson
▶ 082 854 7171 ◀

SETSEBITSEBI: THUTO LE TLHABOLLO

Willie Kotzé
▶ 082 535 5250 ◀

SETSEBITSEBI: DITIRELO TŠA NAGA

Danie van den Berg
▶ 071 675 5497 ◀

PHATLALATŠO: PULA-IMVULA

Debbie Boshoff
▶ (056) 515-0947 ◀

BALAOODIPROFENSE

Daan Bosman
Mpumalanga (Bronkhorstspuit)
▶ 082 579 1124 ◀

Johan Kriel

Free State (Ladybrand)
▶ 079 497 4294 ◀

Tonie Loots

North West (Zeerust)
▶ 083 702 1265 ◀

Jerry Mthomboti

Mpumalanga (Nelspruit)
▶ 084 604 0549 ◀

Lawrence Luthango

Eastern Cape (Mthatha)
▶ 083 389 7308 ◀

Jurie Mentz

KwaZulu-Natal and Mpumalanga
▶ 082 354 5749 ◀

Ian Househam

Eastern Cape (Kokstad)
▶ 078 791 1004 ◀

PEAKANYO LE KGATISO

Infoworks

▶ (018) 468-2716 ◀
www.infoworks.biz

**PULA IMVULA E HWETŠAGALA KA
MALEME A A LATELAGO:**

Sesotho sa Leboa,

Seisemane, Seafrikanse, Setswana,
Sesotho, Sezulu, Sethosa.

Bašišinywa ba phadišano ya Motšweletšamabele yo a hlabologago wa Ngwaga wa 2011

Boy o belegetšwe polaseng ya kua Middleburg ka 1948, fao batswadi ba gagwe ba bego ba šoma. O nyetše mme o na le bana ba bane. Ga se a ka a tsena sekolo mme o thomile go rata temo ge a sa le mošemane wa go diša. Matšatšing ao ngwana o be a sa gapeletšwe go tsena sekolo, ka fao o hlwele nageng fao lerato la gagwe la tlhago le ilego la gola.

O ile a thoma go šoma dipolaseng tša batšweletšikgwebo mme a itšwetša pele go tloga go modiredikakaretšo go ya go mootledi wa trekere go fihla ge a eba foromane. Ka ge e be e le modiši o rata thušo ya dikgomo ka phišego. Gonabjale o ruile dikgomo tše 200 tšeo a di rekišago (*commercial cattle*), polaseng ya gagwe.

Mengwaga ye e ka bago ye 15 ye e fetilego Boy o be a na le dikgomonama tše e ka bago tše 800, mme phošo ye kgolo yeo a dirilego e be e le go rekiša dikgomo tšeo go lefela ditlhamo le go bjala dibjalo (*agronomy crops*). Boy o be a na le tikologigare (*centre pivot*) yeo e bego e nošetša dihektare tše e ka bago tše 40 yeo e hlomilwego polaseng ya gagwe mengwaga ye mehlano ye e fetilego. Madimabe ke gore megala ya mohlakase ya tikologigare le ya pompo e ile ya utswa.

Le ge yena a se a tsena sekolo, Boy ga se a ganetša bana ba gagwe go ithuta. Bana ba gagwe ba bararo ba ile ba tloga dipolaseng ba ya toropong moo ba phelago ba iketlile. Morwedi wa gagwe o mo thuša ka taolo le letlotlo mabapi le polasa.

Maswabi ke gore Boy o nyemile moko, ga a tshepe tša sehla se se tlogo. E ka ba manyami a magolo ge motšweletši wa bokgoni bjo bokaaka, yoo a dirago tšohle ka noši, a ka tlogela temo.

David Motsweni

David o belegetšwe polaseng ya Patatfontein, tikologong ya Middleburg, ka 1949. O be a thuša tatagwe le rakgolwagwe moo polaseng mme ke gona fao lerato la gagwe la temo le thomilego e sa le mošemane. Ba be ba lema ka mokgwa wa kgale wa go bitšwa "*derde deel*" – go ya ka mokgwa wo bona ba be ba lema tšhemo ka dipholo ba bjala dibjalo mme mafelelong karolo ya puno yeo ba e amogetšego e be e le teetharong fela.

David o diriša tšhelele ya gagwe (e sego ye e adimilwego) ka ge a na le dikgwebo tše dingwe gape, go swana le thušo ya dikolobe ye e bitšwago "Naga", yeo e lego kgwebo ye e hlokometšwego gabotse. Maikemišetšo a gagwe ke gore karolo ye nngwe le ye nngwe ya bolemi e swanetše go ema ka boyona mme ge e sa atlege o a e fediša. O reka peu ya gagwe go Monsanto mme ga a diriše di-GM. Dikhemikhale o di reka go Quemico mola menontšha a e reka go Sasol Nitro. O kwana kudu le barekiši ba dinyakwapšalo tša gagwe ka ge ba sa nyamalele mola ba di fihlišitše.

David o ganne go bolela ka tema ye e kgathwago ke mmušo Temong le ge e le tlhabollong ya batšweletši. O kgolwa gore katlego ya gagwe e letše go yena le letlotlo la gagwe le gore e theilwe godimo ga maikemišetšo a gagwe a go se fapoge tseleng ye a e swerego – go na le tsela e tee fela mme ke tsela ye e lokilego.

David o kgolwa gore tlhohlo ye kgolo yeo e ka šitišago tšwelopele ya gagwe ke kotsi ya tlhago ya go swana le komelelo goba pula ya sefako, bjaloobjalo. Ditlhohlo tše dingwe ke go fetogafetoga ga mmara moo ditshenyegelo mabapi le dinyakwapšalo di sa lekanego le ditseno, le go hlokega ga taolo ya dithekišo tša ditšweletšwa ka baka la tšweletšo ye e fetišago.

David a ka rata go katološa mešomo ya gagwe ka go bjala mašemo a mangwe gape, eupša metšhene ya gagwe e a hlalela. Motheo wa phologo ya motšweletši mengwageng ye e tlogo e tla ba go lekodiša mmara ka nepagalo le go bjala dibjalo tše di lebanego go ya ka dinyakwa tša ekonomo.

Baphadišani ba phadišano ye ga ba fapane go ya kae, eupša re thabile go bega gore ba bararo bao ba kgethilwego go fetela kgatong ya mafelelo moo mofenyi a tlogo kgethwa, ke Thando Lolwane, Malefane Makubo le Koos Mthimkhulu. Re ba lakaletša mahlogonolo.

JANE MCPHERSON, MOLAODI WA LENANEOTLHABOLLO LA BATŠWELETŠI LA GRAIN SA

**Nepo ya rena ke go tšweletša kgatišo ya
maemo a godimo. Ditshwayatshwayo dife
kapa dife tše di ka bago gona mabapi le
dikagare goba peakanyo ya yona, di ka
romelwa go Jane McPherson.**